

na délku 1 300 stop a 310 stop na šířku patrně nemá ve světě obdoby. Velká část personálu této společnosti, bez ohledu na pozici, je již od narození školená přímo na místě, a možnost takto vytvářet vysoce kvalifikované dělníky, schopné inženýry a účetní je z velké míry dána systémem vzdělání sahajícím až do roku 1841, který, ač skromně nazýván jako základní, je daleko pokročilejší a „specializovanější“, než jak napovídá název... Vzdělání není povinné, ale žádný creusotský chlapec není vpuštěn do závodů, pokud neumí číst a psát nebo byl vyloučen ze školy za špatné chování... V posledních letech bylo jmenováno šest vedoucích, studentů École des Arts et Métiers, aby vedli speciální výuku týkající se přímo dělnických povolání včetně kompletního kursu strojnického kreslení jakožto jednoho z nejdůležitějších. Ačkoliv podíl dospělých učňů je zde jako jinde malý, 5 procent z celkového počtu dělníků, výsledek je takový, že pan Schneider mě při obchůzce dílen, kde se montovaly lodní motory, sdělil, že mezi mechaniky zaměstnanými v tomto oddělení není nikdo, kdo by neuměl udělat přesný náčrt práce, již se zabývá...

Příklad těchto velkých závodů inspiroval vlastníky a pracovníky mnoha ostatních metalurgických podniků stojících v řadě ihned za Creusotem. Pokud mezi nimi zmiňuji podnik pánů De Wendelů ze Styringu a Haynage, není to pouze z důvodu jejich blízkosti německého naleziště v Sársku a z důvodu jejich velkých zásob kvalitní a tavitelné lucemburské železné rudy, nebo protože produkují železo v obvyklé kvalitě mnohem levněji než jakékoli jiné závody na kontinentě a levněji než ve Walesu nebo Skotsku i přesto, že jsou ve srovnání s posledně zmíněnými zeměmi umístěny daleko od moře, ale proto, že Páni De Wendelové vynaložili velké úsilí, aby vyhověli mravním a materiálním potřebám pracujících, jichž zaměstnávají více než 6 000.

Bismarck o sociální reformě, 1881

Bismarckova řeč o návrhu zákona o úrazovém pojištění. Otištěno v SNYDER, Documents of German History, pp. 244-247.

Převzato z: POLLARD, S., *Industrial Power and National Rivalry 1870-1914. Documents on Economic History of Europe vol. II.* Edward Arnold & Co., London 1972, s. 409-410

.... Po té co byl schválen Socialistický zákon, bylo mi opakovaně připomínáno jak ve vysokých kruzích, tak v nízkých, že jsem slíbil udělat něco pozitivního pro odstranění příčin socialismu. Byly mi *toto die* poskytovány rady tohoto druhu, ale nemyslím si, že naši synové ba ani naši vnuci tuto otázku vyřeší....

Poslanec Richter vyzdvihl odpovědnost státu za to, co momentálně dělá. Inu, pánové, domnívám se, že stát by měl být zodpovědný také za to, co nedělá. Nejsem toho názoru že *laissez faire, laissez aller*, „čistá manchesterská politika“, „každý ať se stará sám o sebe“, „nejslabší musí být bit“, „každému, kdo má, bude dáno, od toho, kdo nemá, tomu bude odňato i to co má“, může být provozováno v monarchisticky, patriarchálně řízeném státě...

Návrh zákona, který předkládáme, nejde podle poslance Richtera dost daleko. Inu, pokud budeme dostatečně trpěliví, budeme moci později splnit jeho očekávání a přání; nikoli však příliš rychle nebo najednou. Takové zákony nejsou založeny na nějakém teoretickém vrtochu, ale mají svůj vývoj, svou vlastní dřívější historii, z níž přímo vycházejí.

Důvod, proč jsme dnes předstoupili s návrhem zákona o úrazovém pojištění, je ten, že tato metoda pomoci chudým a slabým byla vřele doporučována v době, kdy jsem se celou touto problematikou podrobně zabýval. Našel jsem ze všech návrhů a způsobů řešení týkajících se těchto opatření ten, který se podle písemných dokladů zdál jako nejakutnější; a tomu jsem věnoval pozornost. Nejprve jsem se domníval, že v poměru k teorii, kterou představuje, není dostatečně ucelený. V prvním paragrafu zabývajícím se náhradami při úrazu, jsem byl v pokušení nahradit slova „každý pracující“ slovy „každý Němec“. Otázka pojištění je ale

obklopena závažnými úskalími – například pokud se týká samostatného pracovníka, který utrpí úraz při práci na vlastní účet, a první věc nad kterou bychom se měli zamyslet (a to nás trápilo mnohem více než dvouhodinový poslanecký projev) je: Kam až by mělo toto opatření sahát, aniž bychom se dopustili hrubého omylu na samotném počátku našich zákonodárných experimentů?...

Pokud mě se týče, nedovážil bych se zavést toto opatření, pokud by vydání, která z něj plynou, měli nést výhradně průmyslníci. Byla-li by účast státu, která nyní v různé formě převažuje, snížena, nedovolil bych si převzít odpovědnost za uvalení tohoto zákona na německý průmysl. Je možné omezit státní subvence na dobu tří let nebo jinak, pokud si přejete; ale bez toho, abychom provedli nějaký experiment, který by nám umožnil odhadnout, co je před námi, se necítím oprávněn uvalit na naše průmyslníky veškeré náklady těchto státních institucí, nebo je zatížit mnohem více než dosud výdaji za zraněné dělníky, které jsou doposud hrazeny místní péčí o chudé a které budou někdy v budoucnu z větší a důstojnější části uhrazeny zraněnými samými ve spolupráci se státem...

Opatření, které tu obhajujeme, uchrání invalidního dělníka před strádáním hladem. To však není dostatečné k tomu, aby se spokojeně těšil na stáří. A tento zákon je živen touhou udržovat smysl pro lidskou důstojnost, kterou, jak doufám, si nejchudší Němci uchovají a která velí, že nikdo nesmí být nucen přijmout charitativní pomoc (na niž nemá žádný nárok), ale měl by mít nárok na něco, čím může disponovat jen on sám a nikdo jiný, a tedy něčím, o co ho nemůže nikdo připravit; že dveře, které pro něj byly dosud zavřeny, se ochotně otevrou, jakmile zaklepe, a že toto lepší zacházení by mu mělo být přiznáno v místě, kde se ho ujmou, protože si bude moci peníze navíc, jež do domácnosti přináší, vzít v případě, že by měl odejít, zase s sebou.

Kdokoli blíže zkoumal stav chudých ve velkých městech nebo chudinská opatření ve venkovských obcích, sám viděl, jak je – i v nejlépe spravovaných vesnicích – s chudákem často zacházeno jako se slabým a zmrzačeným, musí připustit, že jakýkoli zdravý úředník, zamýšlející se nad tímto výjevem, má plné právo zvolat: „Je prostě strašné, že má s lidskou bytostí být v jeho vlastním domě zacházeno hůře než se psem!“ Proto říkám, že naším primárním cílem pro předložení tohoto zákona, je zajistit přívětivější zacházení s třídou chudých; a příští rok udělám vše, co je v mých silách pro to, abych pana poslance Richtera plně uspokojil ohledně rozsahu navrhovaného příspěvku poskytovaného státem, tak aby je nezaměstnaní mohli lépe užít. Pro tentokrát musí být toto opatření chápáno jako experiment – pokus nalézt hloubku finančního toku, do níž můžeme zemi ponořit....

Bismarck oznamuje ochranářská opatření

Řeč v Reichstagu, 2 května 1879. Otištěno v BARKER, *Moderní Německo*, pp. 180-181

Převzato z: POLLARD, S., *Industrial Power and National Rivalry 1870-1914. Documents on Economic History of Europe vol. II.* Edward Arnold & Co., London 1972, s. 195-196

Nemíním abstraktně debatovat o protekcionismu a volném obchodě... Otevřeli jsme široké dveře našeho státu dovozům z cizích zemí, a stali se tak odkladištěm pro nadbytečnou produkci všech těchto zemí. Německo je zaplavováno nadbytečnou produkcí cizích národů, ceny jsou stlačovány, v důsledku čehož trpí rozvoj našeho průmyslu, a tím naše celková ekonomická pozice. Pokud by nebezpečí ochranářství bylo tak veliké, jak nám říkají nadšení vyznavači volného obchodu, musela by Francie už dávno zchudnout, neboť praktikuje ochranářská opatření již od dob Colberta, a v důsledku teorií, které provázejí její hospodářskou politiku, by už dávno musela zbankrotovat.

Podle mého názoru kvůli nedostatečné ochraně pomalu vykrvácíme. Tento proces byl na čas zadržen prostřednictvím pěti miliard, které jsme obdrželi po válce od Francie; jinak bychom byli přinuceni již před pěti lety podniknout kroky, které podnikáme nyní.

Požadujeme mírnou ochranu německé práce. Zavřeme naše dveře a vztyčme bariéry za účelem zachovat náš průmysl alespoň na domácím trhu, kde je cizincem momentálně zneužívána německá dobrosrdečnost. Problém velkého exportu je vždy nad míru delikátní. Nebyly objeveny žádné nové země; svět byl již obeplut a my sotva nalezneme v zahraničí nové důležité zájemce, kterým bychom mohli poslat naše zboží.

V otázkách jako jsou tyto, shlížím na vědecké teorie se stejnými pochybami, s jakými shledávám teorie uplatněné v jiných organických útvech....

Výroky abstraktní vědy na mě skutečně ani v nejmenším nedělají dojem. Utvářím si svůj názor na základě praktické zkušenosti v době, v níž žijeme. Vidím, že ty země, které mají ochranná opatření, prosperují a ty, které mají volný obchod, upadají. Mocná Anglie, ten silný atlet, vykročila na volný trh poté, co zpevnila své svaly a řekla, kdo chce se mnou bojovat? Jsem ochotna se utkat s kýmkoli. Ale Anglie sama se pomalu navrácí k protekcionismu a za několik let ho zavede ve snaze zachránit pro sebe alespoň domácí trh.

Bismarck o důležitosti kolonií

Projevy v Reichstagu. Otištěno v HEINRICH von POSCHINGER, *Fürst Bismarck als Volkswirth* (3 svazky, Berlín 1889-1891), III, pp. 14-15, 86-89, 209-210

Převzato z: POLLARD, S., *Industrial Power and National Rivalry 1870-1914. Documents on Economic History of Europe vol. II.* Edward Arnold & Co., London 1972, s. 172 – 174

10. ledna 1885

Naše kolonie jsou z mého pohledu v současnosti důležité především jako trhy pro výrobky našeho průmyslu... Z tohoto důvodu bych nepožadoval, abychom ztráceli ze zřetele ty kolonie, které nenabízejí bezprostřední příležitosti pro osídlení německými zemědělci - soudě tak podle tropických kolonií - ale které mohou být spojnicemi mezi pobřežními oblastmi, které okupujeme, a vnitřními trhy kvůli prodeji všeho možného německého průmyslového zboží....

13. března 1885

V současnosti jsou z našich kolonií nejdůležitější a nejslibnější ty poblíž rovníku; i Angra Paquena, kterou zde pomínám, má velmi horké podnebí a je to kolonie, která může být cenná pouze, pokud se splní naděje daná expertními odhady ohledně rozvoje těžebního průmyslu. Největší naděje jsou u mědi... na ostatní kolonie se nehodí ani argumenty odkazující na místní spotřebitele, kterých je nedostatek, ani argumenty poukazující na strach z konkurenčních dovozů do Německa. Místní obyvatelé nebudou spotřebovávat německé zboží ve velkém; pobočky zde usídlených obchodních firem jsou čistě prostředníky, kteří přesměrovávají německý odbyt na trh ve vnitřní Africe.... Pokud Britové si tak vysoko cení svých kolonií, pokud oni – nikoli jejich vláda, ale mnoho jejich subjektů – nám zde tolik ztěžují život, pokud udržují pozice, které zde s chvályhodnou činorodostí nabyli, je možné toto všechno pokládat za čistou britskou iluzi, za čirý rozmar? Nebudou zatím spíše konkrétní britské zájmy, naděje prodat prostřednictvím pobřežních obchodních středisek ve velkých objemech britské výroby na trhu ve vnitřní Africe, prodat je stovkám milionů lidí žijících v těchto zemích, kteří si postupně zvykají na vyšší spotřebu evropského zboží?...

Myslím, že nejslibnější kolonie jsou ty v Nové Guinei.... Podle mých informací jsou na rovníku rozlehlá a snadno obdělávatelná teritoria, která jsou tudíž vhodná pro pěstování kávy, bavlny a obdobných tropických plodin....

Mateřské země vždy přisuzují koloniím jako Kuba, Portoriko, jako Západní Indie či rovníkovým koloniím vysokou peněžní hodnotu. Přesto však dosud nepřilákaly mnoho přistěhovalců: nikdo nepředpokládá, že by zde bylo možné pěstovat vlnu nebo pšenici, která by pak mohla být bezcelně dovážena zpět; lidé usilují o tropické produkty, které nemohou pěstovat doma. Hlavním úkolem je založit zde plantáže a na těchto plantážích zaměstnat Němce s nejvyšším nebo moderním vzděláním... Předpokládejme, že část kávy a bavlny, které dovážíme, by byla vypěstována na německé půdě v zámoří, nezvýšilo by to německé národní bohatství?

V současné době nakupujeme všechnu naši bavlnu od Ameriky a jsme závislí na americkém monopolu... Pokud bychom v oblastech jako Nová Guinea, Kamerun a v oblastech rovníkové Afriky, kde se pěstuje bavlna, vysadili a pěstovali bavlnu se stejným umem jako Američané, nekupovali bychom pak od cizích, ale od německých pěstitelů. To by byla výhoda pro náš národní důchod, přičemž peníze, které dnes utrácíme za bavlnu, kávu, kopru a ostatní podobné rovníkové produkty, jsou celkovou ztrátou na našem národním bohatství.

26. ledna 1889

Vkládám svou naději do budoucnosti Německa... při příležitosti přeměny úrodných východních svahů východní Afriky, které jsou totiž obecně úrodné pouze, pokud jde o pobřežní nížinu, v plantážní ekonomiku v tropickém smyslu. Tato pobřežní oblast je více jak 100 mil dlouhá a mezi 5 a 15 německými mílemi široká, jinými slovy velmi rozlehlé teritorium. V současnosti platíme cizincům za tropické produkty, které nemůžeme vyprodukovat doma, více jak 500 milionů v hotovosti. Pokud si pamatuji, má na této sumě největší podíl bavlna, 200 milionů, káva, 192 milionů, tabák, 64 milionů, kromě toho zahrnuje kakao, koření a velké množství vanilky. Pokud bychom mohli srazit dovozy, za něž musíme platit hotově alespoň desetinu, nebo i jen setinu, pro začátek 5 milionů, tím, že je získáme od německých pěstitelů, kteří by mohli pod ochranou říše v Zanzibaru a v těchto pobřežních nížinách pěstovat vlastní tabák, vlastní bavlnu, vlastní kakao, viděl bych to jako hlavní ekonomický, ale i sociální zisk, protože bychom zde mohli poskytnout místa správců pro velký přebytek lidí, kteří se vzdělávají na našich gymnáziích nebo jiných středních školách a pro které v celé zemi nemáme vhodná zaměstnání a s postupujícím časem jich budeme mít méně a méně....

The Anglo-French Commercial Treaty of 1860

Text of the Treaty, printed in Treaty of Commerce between Her Majesty and the Emperor of the French (Parl. Papers 1860, LXVIII), pp. 1-9.

Převzato z: POLLARD S., HOLMES C... *The Process of Industrialization 1750-1870. Documents of European Economic History vol. I., London 1968, s. 389-395*

ARTICLE I

His Majesty the Emperor of the French engages that on the following articles of British production and manufacture, imported from the United Kingdom into France, the duties shall in no case exceed thirty per cent. ad valorem, the two additional decimes included.

The articles are as follows:

Refined sugar;
Turmeric in powder;